
KELI KOMPASAI VIENAME ŽEMĖLAPYJE: multiperspektyvinis žvilgsnis į kompetencijų vertinimą

prof. dr. Rūta Girdzijauskienė

01

Kodėl kompetencijų
vertinimas yra iššūkis?

02

Skirtingi žemėlapiai ar
skirtingi kompasai?

03

Tai kas iš to?

01 *Kodēl kompetenciju vertinimas visuomet iššūkis?*

- **Kompetencijos yra daugiamačiai reiškiniai.**

Jos apima žinias, gebėjimus, vertybes, nuostatas ir refleksiją. Vertinant tenka apimti tiek pažintinius, tiek socialinius, tiek emocinius aspektus, todėl vienas įrankis ar kriterijus retai atspindi visumą.

- **Kompetencijos pasireiškia kontekste.**

Tas pats gebėjimas gali atrodyti skirtingai priklausomai nuo situacijos, mokinio patirties ar aplinkos. Tai reiškia, kad vertinimo rezultatai nėra lengvai palyginami – jie priklauso nuo konkrečios veiklos ir sąlygų.

- **Sunku užtikrinti patikimumą ir objektyvumą.**

Kadangi kompetencijų vertinimas dažnai remiasi stebėjimu, interpretacija ir kokybiniais įrodymais (pvz., refleksijomis, projektais), didėja subjektyvumo rizika. Skirtingi vertintojai gali skirtingai suprasti tuos pačius požymius.

- **Kompetencijų vertinimas reikalauja laiko ir nuoseklumo.**

Norint matyti mokinio pažangą, reikia stebėti procesą, o ne tik rezultatą. Tai reiškia ilgalaikį vertinimą, portfelius, dialogus ir grįžtamąjį ryšį – daug daugiau nei įprastas testas ar pažymys.

- **Trūksta aiškių kriterijų ir bendro supratimo.**

Skirtingos švietimo sistemos, mokyklos ar net mokytojai skirtingai interpretuoja, ką reiškia „kompetencijų vertinimas“. Be bendro kriterijų žemėlapiu, vertinimas tampa neapibrėžtas ir sunkiai standartizuojamas.

*„Kompasas niekada nesako,
kur tu esi – tik kur turētum eiti.“*

Anonimas

*Skirtingi žemėlapiai ar
skirtingi kompasai?* 02

*Kartais kompasai rodo skirtingas kryptis,
bet tik dėl to, kad visi stovime skirtingose
vietose tame pačiame žemėlapyje.*

1. Mokytojai ir mokyklų bendruomenės

Mokytojams kompetencijų vertinimas – tai priemonė suprasti, *kaip mokiniai mąsto, veikia ir auga*. Jiems svarbu, kad vertinimas padėtų planuoti mokymą, teikti grįžtamąjį ryšį ir kurti prasmingas mokymosi patirtis, o ne vien fiksuoti rezultatus.

2. Mokiniai ir jų tėvai

Mokiniam vertinimas suteikia *savarankiškumo ir kryptį*: jis padeda suprasti, ką jie iš tiesų geba, ir kaip tobulėti. Tėvams svarbu matyti ne tik pažymį, bet ir *mokinio* stiprybes, motyvaciją, socialinius ir kūrybinius gebėjimus.

3. Švietimo politikos formuotojai ir vertinimo institucijos

Ministerijos, nacionaliniai centrai ir agentūros Jiems svarbu gauti duomenis, leidžiančius priimti sprendimus dėl ugdymo politikos, programų atnaujinimo ir reformų.

4. Aukštosios mokyklos ir darbdaviai

Universitetai ir darbdaviai vertina kompetencijų įrodymus kaip *mokinio pasirengimo gyvenimui ir profesijai* ženklą. Jie remiasi vertinimo rezultatais, kad suprastų, kokių gebėjimų ir nuostatų jaunimas įgyja mokykloje.

5. Visuomenė ir bendruomenės

Kompetencijų vertinimas turi ir *pilietinę dimensiją* – jis rodo, kaip ugdymo sistema prisideda prie socialinio teisingumo, tvarumo, kūrybiškumo ir demokratijos. Visuomenei svarbu, kad vertinimas ugdytų atsakingus, kritiškai mąstančius piliečius.

Psichometrinė–pozityvistinė prieiga

(Bloom; 1956; Ebel, Frisbie, 1991; Carroll, 1963)

Kompetencijos suprantamos kaip matuojami gebėjimai, kuriuos galima išreikšti standartizuotais rodikliais. Vertinant pripažįstamas patikimumas, objektyvumas, palyginamumas.

Ši prieiga atitinka standartizuotų testų, egzaminų logiką. Kompetencijos vertinamos kaip atskirų komponentų suma. Tokį „kompasą“ dažnai pasirenka politikos formuotojai ar nacionalinių testų kūrėjai.

Klasėje, kurioje vyksta nacionalinis matematikos egzaminas, kiekvienas mokinys gauna vienodus klausimus ir sprendžia uždavinius pagal griežtai nustatytą laiką. Mokytojas čia tampa vertinimo vykdytoju, o ne interpretatoriumi – jo vaidmuo yra užtikrinti objektyvumą ir patikimumą. Kiekvienas atsakymas įvertinamas balais, o rezultatai lyginami tarpusavyje, siekiant parodyti, kaip mokiniai pasiekia standartus. Šioje situacijoje kompetencijos suprantamos kaip išmatuojamos žinių ir gebėjimų išraiškos, o vertinimas – kaip skaidrus būdas patvirtinti jų lygį. Tai psichometrinės–pozityvistinės prieigos logika, kuriai svarbiausia patikimumas ir palyginamumas.

Konstruktivistinė–autentiško vertinimo prieiga

(Vygotsky, 1978; Wiggins, 1990; Wiggins, McTighe, 2005)

Kompetencijos suprantamos kaip gebėjimas taikyti žinias realiose situacijose, mąstyti, spręsti problemas ir reflektuoti savo veiklą.

Vertinant svarbiausia autentiškumas, mokymosi proceso stebėjimas ir gebėjimo pritaikyti žinias įrodymas.

Ši prieiga atitinka formuojamojo ir autentiško vertinimo logiką – kompetencijos vertinamos per mokinio veiklą, o ne vien per rezultatą. Tokį „kompasą“ dažnai pasirenka mokytojai, siekiantys mokymosi gilumo ir refleksijos.

Visai kitokia atmosfera tvyro mokykloje, kur mokiniai kartu su mokytoju kuria projektą „Tvari mokykla“. Jie tyrinėja, kiek energijos sunaudoja jų pastatas, skaičiuoja, kaip būtų galima taupyti šviesą, kurti žaliają zoną ar perdirbti atliekas. Vertinimas čia vyksta nuolat – mokytojas stebi, kaip mokiniai planuoja, diskutuoja, sprendžia problemas, reflektuoja savo patirtis. Baigiantis projektui, mokiniai pristato savo sprendimus bendruomenei, o jų kompetencijos vertinamos per gebėjimą taikyti žinias, argumentuoti, bendradarbiauti. Tai konstruktivistinė–autentiško vertinimo prieiga, kurioje vertinimas tampa mokymosi dalimi ir padeda suprasti, kaip mokinys mąsto ir veikia realiame kontekste.

Sociokultūrinė–situacinio mokymosi prieiga

(Lave, Wenger, 1991; Wenger, 1998; Engeström, 2001)

Kompetencijos suprantamos kaip dalyvavimas socialinėje praktikoje, o vertinimas – kaip bendruomenės pripažinimas, kad asmuo geba veikti jos viduje.

Vertinant akcentuojamas kontekstas, bendradarbiavimas ir bendruomeninis mokymasis.

Ši prieiga atitinka „mokymosi per dalyvavimą“ logiką – kompetencijos vertinamos per sąveiką ir indėlį į bendrą veiklą. Tokį „kompasą“ dažnai pasirenka profesinio ar projektinio mokymosi kontekstai.

Profesinio mokymo centre, kur mokiniai mokosi kirpėjo specialybės, vertinimas vyksta kirpykloje, tarp klientų ir meistrų. Čia svarbu ne tik tai, kaip taisyklingai nukirptos sruogos, bet ir kaip praktikantas bendrauja su klientu, kaip sprendžia netikėtas situacijas, kaip reaguoja į bendradarbių patarimus. Meistras vertina ne vien techniką, bet ir gebėjimą įsiliesti į profesinę bendruomenę, laikytis jos nerašytų taisyklių, veikti drauge. Ši situacija atspindi sociokultūrinės prieigos esmę – kompetencijos čia vertinamos per dalyvavimą, per praktikos bendruomenės pripažinimą, o ne tik per individualų rezultatą.

Kritinė–emancipacinė prieiga

(Freire, 1970; Brookfield, 1995; Biesta, 2010, 2015)

Kompetencijos suprantamos kaip gebėjimas veikti atsakingai, kritiškai ir socialiai sąmoningai.

Vertinant svarbiausia refleksija, vertybinis ir etinis pagrįstumas bei socialinio teisingumo siekis.

Ši prieiga atitinka kritinio ugdymo logiką – kompetencijos vertinamos kaip įgalinantis procesas, padedantis mokiniui tapti aktyviu, sąmoningu piliečiu. Tokį „kompasą“ dažnai pasirenka kritinės pedagogikos ar demokratinio ugdymo atstovai.

Pilietinio ugdymo pamokoje mokiniai analizuoja socialinės nelygybės pavyzdžius iš savo miesto ar mokyklos gyvenimo. Jie diskutuoja, kaip veikia teisingumo principai, ką reiškia būti atsakingu už kitų gerovę, rengia pasiūlymus, kaip galėtų prisidėti prie pokyčių. Vertinimas čia kyla iš pačių mokinių refleksijos – iš to, kaip jie geba klausyti, ginčytis argumentuotai, parodyti empatiją ir kritinį mąstymą. Mokytojas vertina ne „teisingus atsakymus“, o mąstymo brandą ir gebėjimą priimti vertybinius sprendimus. Tai kritinė–emancipacinė prieiga, kurioje vertinimas tampa ne kontrolės, o įgalinimo veiksmu – būdu padėti mokiniui tapti sąmoningu piliečiu, turinčiu savo moralinį kompasą.

*Kai turime daug kompasų, kartais atrodo,
kad jie vienas kitam trukdo.*

*Kol judame, vertiname, reflektuojame, mes ir patys
tampame tuo kompasu, kuris rodo kelią kitiems.*

03 *Tai kas iš to?*

Penki kelio posūkiai vertinimo žemėlapyje

- **Daugiamatiškumo posūkis.**

Kompetencijos – tai ne vien žinios ar įgūdžiai, o visuma, kurioje susitinka mąstymas, veiksmas ir vertybės. **Vertintojas turi matyti ne fragmentus, o visą paveikslą.**

- **Konteksto posūkis.**

Kompetencija pasirodo tik veikloje, tik konkrečioje situacijoje. Tas pats gebėjimas klasėje ir realiame gyvenime gali atrodyti visai kitaip – todėl kelias visada priklauso nuo vietovės.

- **Subjektyvumo posūkis.**

Vertintojas čia tampa kelionės dalyviu. Jo žvilgsnis, patirtis ir supratimas daro įtaką rezultatui. Vertinant kompetencijas nėra visiškai „neutralios žemėlapių linijos“.

- **Laiko posūkis.**

Kompetencijų negalima „pamatuoti“ vienu momentu – reikia stebėti jų augimą, pokyčius, krypties pastovumą. **Vertinimas tampa kelione, o ne atkarpa.**

- **Aiškumo posūkis.**

Kol nėra bendro supratimo, ką reiškia „ugdyti kompetencijas“, kiekvienas keliautojas braižo savo žemėlapi. **Be aiškių orientyrų net kompasas gali rodyti skirtingas kryptis.**

- **Turėkite savo kompasą, bet nebijok kitų krypties.**

Kiekvienas vertinimo požiūris rodo kitą šiaurę. Vertingas tas, kuris padeda geriau suprasti mokinį, o ne tik patvirtinti sistemą.

Skirtingi kompasai nereiškia klaidos – jie reiškia įvairovę kelio paieškose.

- **Žiūrėkite ne į vertinimą, o į kelionę.**

Kompetencijos auga ne tada, kai jas matuojame, o kai matome jų tapsmą.

Vertinimas – tai žvilgsnis į procesą, o ne tik į rezultatą.

- **Nebijokite abejoti taisyklėmis.**

Kiekvienas vertinimas yra ir vertybinis pasirinkimas.

Klauskime savęs: ką mano vertinimas stiprina – mokinio smalsumą ar tik jo paklusnumą?

- **Ieškokite krypties, bet nepamirškite horizonto.**

Vertinimas – ne kelio pabaiga, o orientyras, padedantis suprasti, kur esame kaip ugdytojai, bendruomenė, visuomenė.

Kompetencijos nėra taškas žemėlapyje – jos yra judėjimas, kuris keičia mus visus.

Kompetencijos nėra taškas žemėlapyje – jos yra judėjimas, kuris keičia mus visus.

